

ФАКТОРИ ТА РЕЗЕРВИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСІВ РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВОСТІ РЕГІОНУ

Тарадай В.Н., здобувач

Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова

В статті розглянуті питання управління ресурсами та підвищення ефективності діяльності підприємств промисловості регіонів України. Визначені фактори та резерви підвищення ефективності використання ресурсів розвитку промисловості регіону. Наголошено, що одним з інструментів підвищення ефективності використання ресурсів є ресурсоефективна політика на рівні національного господарства України та її регіонів. Обґрунтовано, що для оптимізації роботи промислових підприємств і для більш якісного структурного аналізу необхідно побудувати модель ресурсної бази регіону. Найважливішою складовою частиною такої моделі є оптимізація структури ресурсів з позицій їх комплексного використання у механізмі реалізації програм розвитку регіону.

Ключові слова: ресурси, розвиток, промислове підприємство, регіон.

Постановка проблеми. В умовах розвитку ринкових відносин важливим фактором ефективності функціонування регіональних економічних систем, зростання їх конкурентоспроможності, забезпечення стабільного зростання суб'єктів різних форм власності і господарювання є впровадження нових методів управління ресурсами, формування теоретичних та практичних положень щодо підвищення ефективності діяльності підприємств промисловості регіонів України.

Сучасні тенденції розвитку української економіки, загострення конкуренції у промисловому секторі та відсутність ефективного управління ресурсами зумовлюють необхідність визначення основних факторів та резервів підвищення ефективності використання ресурсів розвитку промисловості регіонів України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розв'язанню найважливіших виробничих і соціально-економічних проблем підвищення ефективності використання ресурсів приділяється увага з боку як науковців, так і практиків. Багато вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів у своїх дослідженнях приділяли увагу ресурсному забезпеченню промисловості та управлінню ресурсами. Серед них: Н.М. Гуляєва [1], І.В. Челноков [2], Н.О. Кондратенко [3], Є.В. Лапін [4], В.В. Микитенко [5], Т.О. Мокроусова [6], І.М. Писаревський [7] та ін. Але ряд питань, пов'язаних з підвищенням ефективності використання ресурсів розвитку промисловості на регіональному рівні є недостатньо опрацьованими, що підтверджує актуальність розробки даного напрямку дослідження.

Метою статті є визначення факторів та резервів підвищення ефективності використання ресурсів розвитку промисловості регіону на основі створення економічної системи стійкого розвитку.

Основні результати дослідження. Підхід до управління ресурсами розвитку промисловості з позицій регіонального розвитку означає необхідність установаження взаємозв'язків і залежностей між різними елементами регіональної економіки, що беруть участь у формуванні безперервних процесів відтворення речовинних, трудових і фінансових ресурсів регіону. Перехід від економіки використання ресурсів до економіки їхнього системного відтворення в умовах ринку помітно ускладнюється. Однак цей перехід необхідний як етап створення економічної системи стійкого розвитку.

Регіони України мають досить різний рівень локалізації ресурсного потенціалу. Однак у сучасних умовах поряд з наявністю або відсутністю певного ресурсу все більшу роль відіграють такі фактори, як ефективність роботи державних структур, здатність до інновацій, вплив політиків на функціонування промисловості. З метою покращення ситуації у цій сфері необхідно впроваджувати систему заходів щодо підвищення загального рівня конкурентоспроможності регіонів України (табл. 1).

Проведення дослідження щодо існуючої нормативно-правової бази по підтримці підприємств промисловості, дозволило дійти висновку, що заходи державної підтримки промислових підприємств регіону повинні бути спрямовані на вирішення наступних завдань:

- здійснення реконструкції і технічного переозброєння діючих виробництв і введення нових виробничих потужностей;
- збільшення виробництва найважливіших видів промислової продукції; вихід на ринок принципово нових товарів (послуг) і товарів з поліпшеними споживчими та експлуатаційними характеристиками;
- збереження і розвиток науково-технічного і промислового потенціалу регіону, впровадження передових економічно ефективних екологічно чистих технологій;
- підвищення якості продукції, що випускається, і впровадження імпортозаміщуючих технологій;
- створення нових робочих місць;
- забезпечення зростання рівня реальних доходів і заробітної плати;
- проведення активної енерго- та ресурсозберігаючої політики.

Ефективність використання та управління ресурсами розвитку підприємств промисловості регіону тісно пов'язана з конкурентоспроможністю підприємств. Усі фактори підвищення ефективності використання ресурсів розвитку промисловості регіону зводяться до наступних напрямків: управління витратами і ресурсами; напрямки розвитку і удосконалення виробництва; напрями удосконалення системи управління підприємством та всіма видами його діяльності.

До першої групи факторів відносяться заходи щодо підвищення поточної виробничої діяльності підприємства: зростання продуктивності праці і зменшення зарплатоємності виробництва промислової продукції; зниження загальної ресурсомісткості виробництва. Все це спонукає підприємство до раціонального використання ресурсів. Для реалізації вказаних факторів необхідно здійснення наступних заходів:

- прискорення впровадження результатів науково-технічного та організаційного прогресу в практику діяльності підприємства;
- удосконалення організаційної та виробничої систем управління, форм і методів організації діяльності, її планування і мотивації;
- підвищення якості і конкурентоспроможності виробляємої продукції [9].

Усі перелічені заходи представляють другий напрям мобілізації факторів підвищення ефективності використання ресурсів розвитку підприємств промисловості регіону.

На нашу думку, надзвичайно важливими є фактори, які віднесені до третьої групи, оскільки їх мобілізація передбачає визначення місця реалізації в системі управління діяльністю промислових підприємств. Нами виділено три основні фактори, які впливають на процес розвитку промислових підприємств та ефективність використання ресурсів розвитку: кон'юнктура потреб споживачів промислової продукції; обсяги виробництва та якість сировини; низький техніко-технологічний рівень матеріально-технічної бази.

Таблиця 1. Шляхи підвищення ефективності розвитку регіонів України*

Напрямок	Шляхи реалізації
Підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів	<p>Підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів України визначається впливом ряду факторів: ресурсна забезпеченість, якість та ефективність середовища функціонування.</p> <p>Шляхи реалізації:</p> <ul style="list-style-type: none"> - розробка дійових стратегій економічного та соціального розвитку регіонів; - створення умов до виходу промислових виробників на нові ринки; - пошук моделей розвитку, які б враховували територіальні можливості, наявний ресурсний потенціал та ризики, пов'язані з реалізацією.
Зменшення рівня міжрегіональної диференціації	<p>Для подолання відмінності економічного та соціального розвитку регіонів України необхідно проводити державну політику зближення рівнів розвитку регіонів.</p> <p>Шляхи реалізації:</p> <ul style="list-style-type: none"> - активізація економічного зростання менш розвинутих регіонів на основі ефективного використання внутрішнього потенціалу; - стимулювання залучення інвестицій в економіку регіонів, які не визначаються високими показниками розвитку; - удосконалення існуючих механізмів перерозподілу податкових та інших платежів, що зменшують регіональні розбіжності розподілу ресурсів; - оптимізація і корегування соціально-економічних показників менш розвинутих регіонів до середніх у державі.
Розвиток міжрегіонального співробітництва	<p>Розвиток міжрегіонального співробітництва сприятиме формуванню єдиного економічного та соціального простору та дасть можливість максимально використати синергетичні переваги співпраці і взаємодії між регіонами України.</p> <p>Шляхи реалізації:</p> <ul style="list-style-type: none"> - активізація міжрегіональної економічної взаємодії між виробництвом та соціальною сферою; - орієнтація на пріоритетне співробітництво саме з внутрішніми структурами для мінімізації можливих витрат на транспортування продукції, створення нових робочих місць, розвиток інфраструктури.
Забезпечення необхідних умов для розвитку інфраструктури регіонів України	<p>Для розвитку ділової активності регіонів однією з основних умов є наявність відповідної інфраструктури.</p> <p>Шляхи реалізації:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Модернізація наявних економічних потужностей, які на даний час є застарілими для конкретного регіону; - розробка нових планів та програм щодо функціонування виробничої та соціальної інфраструктури регіонів з урахуванням певних тенденцій розвитку; - розвиток інфраструктури для місцевих видів економічної діяльності.
Використання диференційованого підходу до визначення рівня державної підтримки	<p>Ступень державної підтримки визначається роллю регіону в тій або іншій сфері державної політики. Рівень державної підтримки повинен бути диференційованим для регіонів з різним рівнем економічного та соціального розвитку: для високорозвинутих – мінімальним, для територій з меншим рівнем розвитку – максимальним.</p> <p>Шляхи реалізації:</p> <ul style="list-style-type: none"> - розробка та впровадження державних інвестиційних програм для регіонів, районів, підприємств, окремих видів або галузей економічної діяльності; - залучення підприємств регіону до виконання державних замовлень; - державна підтримка шляхом надання територіальних трансфертів для менш розвинутих регіонів.

*розроблено автором відповідно до [8]

Резерви підвищення ефективності використання ресурсів розвитку підприємств промисловості регіону в наступний час не використані – можливості збільшення обсягів виробництва продукції в розрахунку на одиницю сукупних затрат живої та уречевленої праці з метою раціональнішого використання наявного потенціалу для отримання більшої кількості високоякісної продукції.

Нами зроблено спробу виділити основні групи резервів підвищення ефективності використання ресурсів розвитку підприємств промисловості регіону [10]:

- зростання обсягів продукції, що виробляється та ефективності виробництва сировини, зниження її собівартості та підвищення якості;
- підвищення ефективності використання сировини та матеріальних ресурсів;
- підвищення рівня використання вторинних сировинних ресурсів;
- підвищення рівня використання виробничих потужностей та основних виробничих фондів;
- підвищення ефективності використання трудових ресурсів;
- підвищення якості товарів.

Одним з інструментів підвищення ефективності використання ресурсів є ресурсоефективна політика на рівні національного господарства України та її регіонів. Ресурсоефективна політика є невід'ємною складовою частиною ринкової загальної політики регіону, спрямованої на виробництво конкурентоспроможної продукції, підвищення добробуту життя населення та підвищення рівня соціальної складової існування, що реалізується з метою одержання максимального прибутку і забезпечує відповідний фінансовий результат. При цьому мається на увазі, що використання інноваційних ресурсоефективних технологій не приводить до зменшення обсягу продукції промисловості, а дає змогу скоротити витрати виробництва в частині використання ресурсів і реалізувати продукцію за світовою ціною, підвищити екологічність виробництва, а також змінити техніко-економічні характеристики виробленої продукції, у тому числі за рахунок тієї, що має ресурсозберігаючий ефект.

У процесі аналізу заходів і факторів ефективного використання ресурсів розвитку промисловості регіону кожний рівень управління повинен проходити кілька етапів (рис. 1).

Для стимулювання економічного розвитку промисловості регіону треба визначити першочергові завдання удосконалення регіональної промислової політики, які зводяться до наступного:

- поліпшення інвестиційного клімату та створення нових інструментів інвестиційного фінансування промисловості;
- формування інноваційно орієнтованих інвестиційних проектів у промисловому секторі регіону;
- розвиток міжрегіонального промислового співробітництва;
- активізація регіональних кластерних промислових ініціатив.

Регіональна промислова політика базується на певних принципах, основними з яких є:

- підтримка розвитку промислового потенціалу регіону;
- оптимізація структури промислового виробництва з урахуванням регіональних і загальнодержавних потреб;
- підтримка підприємств у здійсненні інноваційної політики;
- створення умов для прискореного соціального розвитку регіонів;
- збереження навколишнього природного середовища;

- здійснення державної підтримки. Регіональна промислова політика проводиться при обов'язковій державній підтримці – правовими, фінансовими, науково-технічними, матеріальними ресурсами;
- регіональні органи влади формують і реалізують свою промислову політику, спираючись і узгоджуючи її з представниками місцевого бізнесу – реальними учасниками здійснення програм промислового розвитку регіону;
- дотримання інтересів населення регіону, тобто державна підтримка направляється на вирішення задач загальнонаціонального значення, але ці заходи не повинні обмежувати інтереси жителів регіону, на території якої намічено їх реалізувати.

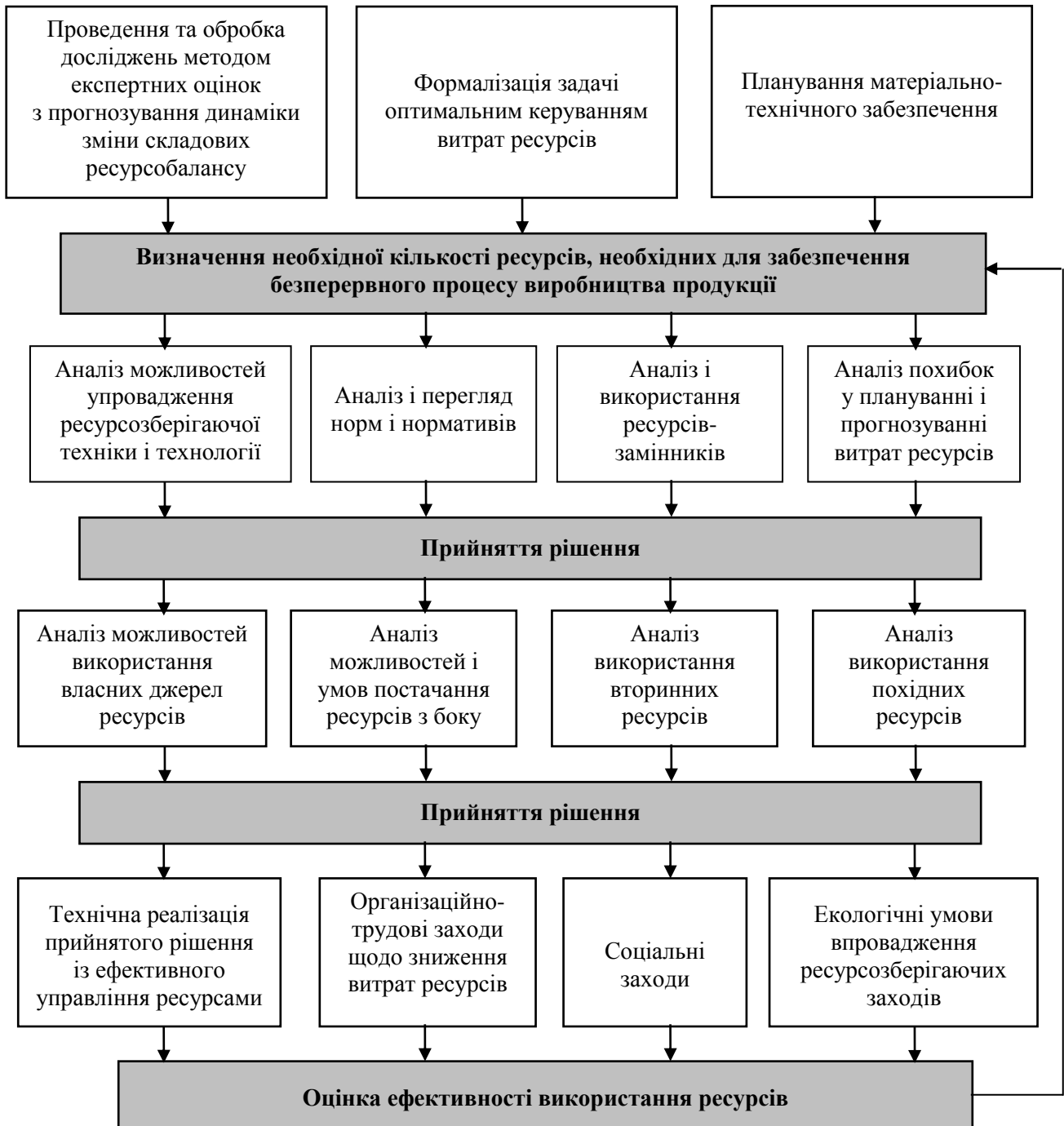

Рис. 1. Процес прийняття рішень щодо ефективного використання ресурсів розвитку промисловості регіону, розроблено автором

Виходячи з цього основними напрямками регіональної промислової політики є формування раціональної структури та підвищення науково-технічного рівня промислового виробництва, удосконалення його організаційних і господарських форм.

Зробимо спробу сконструювати принцип роботи з ресурсами:

- економічна зацікавленість власників у використанні належних їм ресурсів;
- цільова спрямованість у використанні ресурсів, що дозволяє прояснити для власника питання ефективності використання вкладених їм ресурсів і, отже, питання отримання ним відповідного прибутку;
- необхідність балансу ресурсів у процесах їх формування, використання і відтворення.

Соціально-політичні й інституціонально-економічні перетворення, здійснені в країні в останні роки, значно ускладнили навколишнє середовище ділових відносин українських промислових підприємств, зробивши її джерелом багатьох погроз економічного, соціального й іншого характеру. У цьому зв'язку забезпечення стійкого економічного розвитку промислових підприємств викликає необхідність формулювання нової концепції стратегічного планування ефективного використання ресурсного потенціалу з орієнтацією не тільки на внутрішні можливості промислових підприємств, але й на можливості та погрози зовнішнього навколишнього середовища.

Промисловість регіонів України повинна використовувати у своїй виробничо-господарчій діяльності напрямками стратегічної промислової політики України. Одним з головних напрямів цієї політики є структурна перебудова, яка націлена на збільшення частки виробництва продукції, що має завершений технологічний цикл, конкурентоспроможної для експорту та її імпортозаміщення.

Розвиток регіонів України неможливий без стабілізації на мікроекономічному рівні. У достатньо складних умовах господарювання, що склалися сьогодні, виживання більшої частини підприємств можливо лише при переважному виробництві продукції, яку вони можуть виготовляти за рахунок реалізації своїх технічних можливостей, що вимагає вирішення наступних завдань:

1. Узгодження та стабілізацію загальних ресурсів підприємств з потребами виробництва.
2. Узгодження номенклатури виготовленої продукції з потребами споживачів.
3. Модернізація продукції, виходячи з власних технічних можливостей.
4. Розробка нових видів продукції на базі старої техніки та технології.

Висновки. На основі проведеного дослідження виявлено основні фактори та резерви підвищення ефективності використання ресурсів розвитку промисловості регіону. Ресурси розвитку, їх розмір, структура, динаміка і баланс джерел формування є найважливішими факторами економічного зростання на всіх рівнях від промислових підприємств до національного господарства в цілому. Для оптимізації роботи промислових підприємств і для більш якісного структурного аналізу необхідно побудувати модель ресурсної бази регіону. Найважливіша складова частина такої моделі – оптимізація структури ресурсів з позицій їх комплексного використання у механізмі реалізації програм розвитку регіону.

Література

1. Бібік Н.В. Організаційно-економічний механізм управління розвитком регіону (на прикладі Харківської області) : автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.05 : / Н.В. Бібік. – Харків, 2010. – 20 с.

2. Вовчак А.В. Маркетингові комунікації у внутрішньому середовищі підприємства: психологічний аспект / А. В.Вовчак, Т.О. Примак // Маркетинг в Україні. – 2003. – №1 (17). – С. 29-33.
3. Гуляєва Н.М. Фінансові ресурси підприємства / Н.М. Гуляєва, О.В. Сьомко // Фінанси України. – 2013. – №12. – С. 58-62.
4. Кондратенко Н.О. Теоретико-методологічні засади стратегії ресурсозбереження у регіональних економічних системах : дис. д-ра екон. наук : 08.00.05 / Н.О. Кондратенко. – К., 2011. – 469 с.
5. Лапін Є.В. Економічний потенціал підприємств промисловості: формування, оцінка, управління : автореф. дис...д.е.н. / Є.В. Лапін ; Сумський державний університет Міністерства освіти і науки України. –Харків, 2006. – 36 с.
6. Максимова В.Ф. Внутрішній контроль економічної діяльності промислового підприємства – системний підхід до розвитку : монографія / В.Ф. Максимова. – К. : АВРІО, 2005. – 264 с.
7. Микитенко В.В. Діагностика стратегічного потенціалу підприємства / В.В. Микитенко, І.А. Ігнатієва // Вісник економічної науки України. – 2002. – № 2. – С. 77-80.
8. Мокроусова Т.О. Фактори підвищення ефективності використання матеріальних ресурсів / Т.О. Мокроусова // Формування ринкових відносин в Україні. – 2005. – №4. – С. 86-88.
9. Писаревський І.М. Підвищення ефективності використання ресурсів у плануванні виробничих процесів / І.М. Писаревський // Фінанси України. – 2005. – №10. – С. 91-100.
10. Челноков И.В. Региональная экономика: организационно-экономический механизм управления ресурсами развития региона / И.В. Челноков, Б.И. Герасимов, В.В. Быковский. – Тамбов : Изд-во Тамб. гос. техн. ун-та, 2002. – 112 с.

References

1. Bibik, N. (2010). Organizational economic mechanism of management of regional development (by the example of Kharkiv region). Kharkiv.
2. Vovchak, A., & Prymak, T. (2003). Marketing communications in the internal environment of the enterprise : psychological aspect. Marketing v Ukraine (Marketing in Ukraine), 1(17), 29-33 (in Ukr.).
3. Gulyaeva, N., & Somko, O. (2013). Financial resources of enterprise. Financy Ukrainy (Finance of Ukraine), 12, 58-62 (in Ukr.).
4. Kondratenko, N. (2011). Theoretical and methodological principles of resource strategies in regional economies. Kiev.
5. Lapin, E. (2006). The economic potential of the industry : formation, evaluation, management. Kharkiv.
6. Maksimov, V. (2005). Internal control of economic activities of industrial enterprises – systematic approach to development. Kiev : AVRIO.
7. Mykytenko, V., & Ignatieva, I. (2002). Diagnosis strategic potential of enterprise. Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy (Journal of Economic Sciences of Ukraine), 2, 77-80 (in Ukr.).
8. Mokrousova, T. (2005). Factors of the efficiency of the use of material resources. Formuvanya rynkovykh vidnosyn v Ukraine (Formation of market relations in Ukraine), 4, 86-88. (in Ukr.).
9. Pysarevskiy, I. (2005). Increased efficiency of using resources in the planning of production processes. Financy Ukrainy (Finance of Ukraine), 10, 91-100 (in Ukr.).
10. Chelnokov, I., & Gerasimov, B., & Bykovskiy V. (2002). The regional economics : organizational-economic mechanism of management of the regional resources' development. Tambov.

Стаття надійшла до редакції 09.11.2015.